

รอยไทยในสิบสองปันนา

ฉลอง สุขทอง

“เดินทางร้อยลี้ดีกว่าอ่านหนังสือหมื่นเล่ม...”

ผมอ่านเจอสำนวนนี้ที่นักเดินทางไทยคนหนึ่งเคยกล่าวไว้ มีความหมายโดยนัยว่าการได้ไปเห็นสถานที่ที่ไม่คุ้นชิน เหตุการณ์ใหม่และผู้คนแปลกตาเป็นแรงจูงใจใฝ่รู้ที่ดีเสมอ ดีกว่าการโลดแล่นไปตามตัวหนังสือที่มีผู้บันทึกไว้ถึงแม้ว่าเรื่องราวเหล่านั้นจะเป็นเรื่องเดียวกันก็ตาม หลายเหตุการณ์ที่ไปประสบพบเห็นมาถูกเก็บใส่ไว้ในลิ้นชักของความทรงจำอย่างไม่มีวันลืม บางเรื่องถูกนำมาเป็นประเด็นการสนทนาในหมู่มิตรหรือสนทนากับความคิดของตนเองในบางห้วงบางเวลาช้าบ้างเร็วบ้าง การเดินทางล่องเรือยามกลางวันที่ใช้เวลายาวนานกว่าสิบชั่วโมงทำให้ผมมีเวลาทบทวนหาคำตอบให้กับเรื่องที่เป็นคำถามอยู่ในใจและลงเลศสังสัยในสิ่งที่ตนพบเห็นมาเมื่อสองวันก่อนกับการเดินทางย้อนรอยไทยในสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ภาพในห้วงความคิดกับวิวทิวทัศน์แปลกตานอกหน้าต่างลำเรือที่มีขนาดความจุ 60 ที่นั่ง ตัดฉากสลับอยู่ไปมาทำให้เวลาในการเดินทางที่แสนจะเนิ่นช้าช่วยร่นระยะทางลงมาได้มากในความรู้สึก ตั้งแต่เช้าตรู่ที่เราเริ่มออกเดินทางจากท่าเรือที่หมู่บ้านกะลันป้า (Ganlanpa) เมืองเชียงรุ่ง แคว้นสิบสองปันนา มุ่งหน้าลงใต้มาตามลำน้ำโขงสายน้ำที่เป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของผู้คนในชุมชนอุษาคเนย์ จนกระทั่งเรือเข้าเทียบท่าที่อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายของไทยเวลาก็พลบค่ำ นับเป็นการเดินทางไกลในสายน้ำที่ยาวนานที่สุดในชีวิต

หาดทรายขาว เกาะแก่ง ไตรภพผา คดโค้งแห่งสายน้ำและธรรมชาติของสองฝั่งพาเอาจินตนาการของผมให้จมดิ่งอยู่กับมนานนับชั่วโมงตั้งแต่เรือจากท่าแม่น้ำโขงหรือแม่น้ำล้านช้างที่ชาวไตลื้อในสิบสองปันนาเรียกขานช่วงนี้มีสีใสสะอาดตา ระลอกคลื่นจากเรือแหวกคว้านผืนน้ำเป็นวงกว้างไล่เป็นระลอกไปกระทบแก่งหินสองฟากฝั่งเป็นฟองฟู นอกหน้าต่างลำเรือเห็นระดับสายตาขึ้นไปเป็นภูเขาสีเขียวสูงละลิ่ว สีเขียวที่เห็นเป็นพืชเศรษฐกิจตัวใหม่ที่ปลูกได้ในเขตสิบสองปันนาคือยางพารา สินค้าที่เป็นการต้องการในตลาดอุตสาหกรรมใหม่ ภูเขายางพาราเรียงหน้ามาให้เห็นลูกแล้วลูกเล่าไกลสุดหูสุดตาหลายหมื่นไร่ (จีนต้องการยางพาราจำนวนมากในแต่ละปีเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมการผลิต) ผิดแผกแตกต่างจากเทือกเขาสองฟากฝั่งในลาวและเมียนมาร์ซึ่งเราล่องผ่านในเวลาต่อมาที่มีเพียงป่าไม้และไร่นาประปราย

การเดินทางในแม่น้ำโขงจีนเป็นฝ่ายผูกขาดแต่เพียงผู้เดียวด้วยเหนือขึ้นไปในแผ่นดินใหญ่ในตอนกลางของประเทศ จีนได้สร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขงไว้หลายแห่งทั้งเพื่อการเกษตรและผลิตกระแสไฟฟ้า ส่งผลให้ปริมาณน้ำมีน้อยการคมนาคมเดินเรือขนาดกลางในลำน้ำโขงด้านใต้เขื่อนจึงต้องอาศัยการ

ปล่อยน้ำจากเขื่อนลงมาช่วย ด้วยเหตุนี้การเดินเรือช่วงจากสิบสองปันนาลงมายังเชียงแสนจึงถูกผูกขาดโดยจีนเพียงชาติเดียว

ถัดจากท่าเรือก๊วยเล่ย์ ท่าเรือสุดท้ายชายแดนจีน เราผ่านเข้ามาสู่ดินแดนอันเป็นรอยต่อของสามประเทศ จีน เมียนมาร์ และลาว เรียกกันว่า สามเหลี่ยมมรกต ซึ่งได้ลงไปยังมีอีกหนึ่งรอยต่อของสามประเทศเช่นกัน แต่เป็นรอยต่อระหว่าง ไทย เมียนมาร์และลาว คราวนี้เรียกกันว่า สามเหลี่ยมทองคำ สมญานามที่ได้หมายถึงความงามความมั่งคั่งของดินแดนอุษาคเนย์โดยแท้

แถวทิวของป่าไผ่บนภูเขาสองฝั่งโขงทำให้ผมนึกโยนไปถึงวันวานที่เราเข้าชมสวนป่าดงดิบ (Forest Park) ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงรุ่งมากนัก ที่นั่นถูกจัดสรรไว้ราวกับเป็นห้องรับแขกของมณฑลยูนนาน พืชพันธุ์ส่วนใหญ่ในสวนป่าเป็นป่าไผ่ร่มครึ้มลดหลั่นอยู่บนไหล่เขาและถูกโอบกอดไว้ด้วยสายหมอกหนายามเช้า ป่าไผ่เป็นแหล่งอาศัยของนกยูงในธรรมชาติ สัตว์ที่ชาวไตลื้อถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความสุข ความโชคดี ความงามและความดี ดังข้อความตรงปากทางเข้าสวนป่าที่เขียนเป็นภาษาจีน อังกฤษ และไทย มีใจความตอนหนึ่งว่า...

"Xeshuangbanna is the home of peacocks. In the eye of the Dai people, peacocks are symbols of happiness, beauty and good fortune..."

จากสวนป่าธรรมชาติจีนสามารถจัดการให้แตกต่างได้อย่างน่าสนใจ ผมจึงไม่แปลกใจที่เห็นนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนอย่างไม่ขาดสายจนรถไฟฟ้านำชมในอุทยานให้บริการไม่ทัน ในสวนป่ามีนกยูงมากกว่า 300 ตัว ถูกปล่อยเลี้ยงให้หากินตามธรรมชาติแต่มีอาหารเสริมให้บางเวลา สัญญาณนกหวีดจากเจ้าหน้าที่ที่ให้อาหารสามารถเรียกนกยูงนับร้อยๆ ตัวให้บินลงมายังลานนัดหมายในเวลาเดียวกันจากขุนเขาที่อยู่รอบด้าน เราต่างแตกตื่นแทบไม่เชื่อสายตาตัวเอง ชัตเตอร์กล้องถ่ายภาพทุกตัวระริบระรี่ยับเยิบเพื่อเก็บภาพความประทับใจ เมื่อได้เวลาเขาก็ทยอยบินจากไป ตกย้ำความเป็นบ้านเกิดของนกยูงได้อย่างแจ่มชัด นอกเหนือจากภาพวาดและงานปูนปั้นนกยูงในอิริยาบถต่างๆ ที่ประดับประดาตกแต่งไว้ตามอาคารและตึกรามบ้านช่องซึ่งมีให้เห็นอยู่ทั่วไปในดินแดนสิบสองปันนา

ประเพณีการแต่งงานของชาวเขาเผ่าอาข่าเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งของสวนป่าดงดิบที่ถูกรังสรรค์ขึ้นมาเพื่อการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวชายเป็นจะเป้าหมายให้เข้าร่วมพิธีแต่งงานกับหญิงสาวชาวอาข่าเป็นการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมในบรรยากาศสนุกสนานครั้งหนึ่ง แฝงไว้ด้วยการหารายได้จากค่าสินสอดที่เจ้าสาวจะต้องจ่ายและหัวละ 50 หยวนและการถ่ายรูปคู่เพื่อเป็นที่ระลึก

แม่น้ำโขงช่วงที่กั้นระหว่างเมียนมาร์กับลาวไหลคดเคี้ยวกระแสน้ำแรงและเชี่ยวกราดเพราะผ่านพื้นที่ภูเขาสูงมีเกาะแก่งและโขดหินน้อยใหญ่ตะปุ่มตะป่ำงดงามแต่เป็นอุปสรรคและอันตราย กับต้นเรือต้องใช้ทักษะและความชำนาญเป็นพิเศษ ไกด์บนเรือชี้ชวนให้ดูความงามของเกาะแก่งโขดหินหลายสีสันและรูปทรงพร้อมสาธยายความหมายเพื่อประดับความรู้

หินสีเขียวคือแร่ทองแดง

หินสีมันวาวออกสีน้ำตาลเข้มคือแร่แมงกานีส

หินขรุขระตะปุ่มตะป่ำสีดำแต่มันวาวเมื่อกระทบแสงแดดคือ ถ่านหิน

ก่อนนี้มีเกาะและแก่งหินมากมายในแม่น้ำโขงแต่เมื่อจีนเริ่มเปิดเส้นทางทางการสัญจรทางน้ำขึ้นเมื่อหลายปีก่อนก็ได้อะไรเปิดทำลายปราการด่านธรรมชาติเหล่านี้ลงไปบ้างพร้อมกับอ้างเหตุผลน่าฟังว่า แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำนานาชาติทุกประเทศที่แม่น้ำสายนี้ไหลผ่านควรมีสติธิได้ใช้สายน้ำนี้ร่วมกันอย่างเท่าเทียม แต่เมื่อครั้งสร้างเขื่อนกันแม่น้ำโขงในแผ่นดินของจีนเอง คราวนั้นประเทศเพื่อนบ้านของจีนในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงหลายประเทศให้ความเห็นที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการดังกล่าวด้วยเกรงว่าการสร้างเขื่อนจะส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำในแม่น้ำโขงตอนล่าง แต่จีนให้เหตุผลว่าเป็นเอกลักษณ์ของจีนที่สามารถกระทำได้เพราะแม่น้ำโขงไหลผ่านดินแดนของจีน ผมนึกในใจคนตัวใหญ่มักเสียงดังฟังชัดและมีเหตุผลที่น่ารับฟังเสมอ

การคมนาคมในแม่น้ำโขงเป็นช่องทางหนึ่งซึ่งจีนใช้ระบายสินค้าของตนมาสู่ประเทศในกลุ่มอินโดจีนตอนล่าง หากไม่นับรวมการคมนาคมขนส่งทางบกอีกหลายสายที่จีนได้สร้างเส้นทางมาจ่อชายแดนประเทศเพื่อนบ้านทั้งเวียดนาม ลาวและเมียนมาร์ โดยเฉพาะเส้นทางที่จีนสนับสนุนงบประมาณการก่อสร้างตัดผ่านตอนบนของลาวเข้าสู่ภาคเหนือของไทยมายังจุดผ่านที่กำลังจะสร้างเป็นสะพานเชื่อมไทย-ลาวแห่งที่สี่ ระหว่างอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายกับแขวงบ่อแก้วของสปป.ลาว ที่จะมีขึ้นในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า ถนนสายนี้สร้างแล้วเสร็จตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เรียกกันว่าเส้นทางสาย R 3 A ในการเดินทางเข้าไปเพื่อไปยังแคว้นสิบสองปันนาเราใช้เส้นทางสายนี้ และได้เห็นศักยภาพแล้วว่าถนนสายนี้จะพัฒนาไปเป็นทางด่วนที่เชื่อมระหว่างจีนกับไทยในอนาคต เพราะแม้แต่ในวันที่เราเดินทางขึ้นไปยังได้สวนทางกับขบวนรถบรรทุกขนสินค้าลงมาจากจีนและแวลลีท่องเที่ยวหลายต่อหลายขบวนแล้วแต่มุ่งหน้ามายังประเทศไทย การเดินทางโดยรถยนต์ในวันนั้นจากชายแดนไทยผ่านแขวงบ่อแก้ว แขวงหลวงน้ำทาของลาวไปจนถึงหน้าด่านบ่อหานของแคว้นสิบสองปันนาเราใช้เวลาเพียงแค่ 6 ชั่วโมง แม้ว่าจะผ่านภูเขาสูงลูกแล้วลูกเล่า นับเป็นเส้นทางสายยุทธศาสตร์การค้าที่สำคัญยิ่งในอนาคตข้างหน้า

สิบสองปันนาคนจีนออกเสียงว่า ซีซวงปันนา (Xishuangpanna) เป็นแคว้นที่ตั้งอยู่ตอนใต้สุดของมณฑลยูนนาน มีเมืองคุนหมิงเป็นเมืองหลวง แคว้นสิบสองปันนาประกอบด้วยหนึ่งจังหวัด (นคร) สองอำเภอ คือ จังหวัดเชียงรุ่งหรือเชียงรุ่ง ในภาษาราชการจีนเรียกว่า “จิ่งหง” (Jinghong) อำเภอเมืองฮาย (Meng Hai) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกติดกับประเทศเมียนมาร์ และอำเภอเมืองล่า (Meng La) อยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ติดกับประเทศลาว ตรงจุดผ่านแดนด่านบ่อหันที่เราข้ามมา

เมืองเชียงรุ่ง มีความเกี่ยวข้องกับตำนานทางพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น ตามตำนานเล่าว่า พระพุทธเจ้าเสด็จเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านมารุ่งเช้าที่นี้พอดี จึงเป็นที่มาของคำว่า เชียงรุ่ง หรือ ดินแดนแห่งรุ่งอรุณ

ความหมายของคำว่า สิบสองปันนา มาจากการแบ่งเขตการปกครองในอดีตที่จีนแบ่งหัวเมืองในเขตสิบสองปันนาออกเป็น 12 หัวเมือง เรียกว่า 5 เมืองตะวันตก 6 เมืองตะวันออก (เมือง หมายถึง เมือง) โดยใช้แม่น้ำโขงเป็นหลักในการแบ่ง เมื่อบวกกับเชียงรุ่งอีกหนึ่งจึงกลายเป็น สิบสองปันนา ซึ่งประกอบด้วย

- 1) เมืองเชียงรุ่ง เมืองยาง เมืองฮำ รวมเป็น 1 พันนา
- 2) เมืองแจ เมืองมาง เมืองเชียงลู่ เมืองออง รวมเป็น 1 พันนา
- 3) เมืองหลวง 1 พันนา
- 4) เมืองหน เมืองพาน เมืองเชียงลอ รวมเป็น 1 พันนา
- 5) เมืองฮาย เมืองเจียง รวม 1 พันนา
- 6) เมืองงาด เมืองซาง เมืองวัง รวมเป็น 1 พันนา
- 7) เมืองหล้า เมืองบาน รวมเป็น 1 พันนา
- 8) เมืองอิง เมืองปาง รวมเป็น 1 พันนา
- 9) เมืองเชียงเหนือ เมืองลา รวมเป็น 1 พันนา
- 10) เมืองพง เมืองมาง เมืองหย่วน รวมเป็น 1 พันนา
- 11) เมืองอุเหนือและอุใต้ รวมเป็น 1 พันนา
- 12) เมืองเชียงทอง เมืองฮิง เมืองฮิปาง รวมเป็น 1 พันนา

ในแง่วิทยาศาสตร์แล้วสิบสองปันนาตั้งอยู่บนเทือกเขาสูงมีป่าไม้เขียวขจีปกคลุมอยู่ตลอดทั้งปี เป็นแหล่งเพาะปลูกไร่ชา ยาสูบ ข้าวและยางพาราจึงได้ชื่อว่าเป็นมรดกสีเขียวของจีน ความอุดมสมบูรณ์ของแคว้นสิบสองปันนามาจากความชุ่มชื้นของแม่น้ำโขงที่ไหลผ่าน ชาวสิบสองปันนาเรียกแม่น้ำสายนี้ว่า แม่น้ำล้านช้างหรือหลันซาง สาเหตุที่เรียกเช่นนั้นเพราะในอดีตเมืองเชียงรุ่งและดินแดนแถบนี้เคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านช้างในยุคเก่า ก่อนที่จะอพยพลงใต้มาตั้งอยู่ยังเมืองหลวงพระบาง ความมั่งคั่งอย่างอุดมสมบูรณ์ของล้านช้างเป็นที่มาของชื่อแม่น้ำล้านช้างยังปรากฏให้เห็นเป็นสัญลักษณ์อยู่ทั่วไป อาทิ บริเวณชุ่มชื้นประดุจโบราณของเมืองเชียงรุ่ง รูปปั้นและสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปตามตึกรามบ้านช่องและข้าวของเครื่องใช้ของชาวไตลื้อ

สิบสองปันนาถูกจัดเป็นเขตการปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อยเชื้อสายไทหรือไต (Xishuangbanna Dai Autonomous Prefecture) โดยมีข้อบังคับว่าผู้ว่าการและรองผู้ว่าการจะต้องเป็นชาวไตลื้อ ไตลื้อในสิบสองปันนานิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำล้านช้างและมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ในหมู่บ้านไตลื้อที่กะลันป้าอยู่ห่างจากเชียงรุ่งลงมาทางทิศใต้ประมาณ 30 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้ให้ชาวไตลื้อได้ใช้วิถีชีวิตของตนเช่นเดิมที่เคยเป็นมา สภาพบ้านเรือนที่เราเห็นเป็นหลังคาทรงปั้นหยาทำด้วยไม้ เสาบ้านวางอยู่บนตอหม้อทำจากหิน ฝาบ้านแอ่นเอนลู่สวนบนบานขึ้นรับกับหลังคาเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของบ้านแบบไตลื้อ ไตลื้อบ้านผู้เฒ่าผู้แก่

ยังคงทอผ้า ปั่นด้าย มีครกกระเดื่องตำข้าว กลางชุมชนมีวัดที่เป็นศูนย์รวมใจของชาวไตลื้อคือวัดสวนหม่อน หรือมีชื่อที่เป็นทางการว่า วัดมหาธาตุฐานสุทธาวาส เป็นวัดเก่าแก่สร้างมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 1126 มีอายุมากกว่า 1400 ปี ถือเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของชาวไตลื้อ ลักษณะเป็นศิลปกรรมที่อ่อนช้อยสวยงาม คล้ายกับศิลปะแบบล้านนา ในสมัยที่จีนปฏิวัติวัฒนธรรมนอกจากได้ทำลายการสืบทอดเชื้อสายของกษัตริย์แห่งเชียงรุ่งแล้ววัดทางพุทธศาสนาได้ถูกทำลายลงไปมาก แต่ชาวไตลื้อที่นี่ได้ใช้กุศโลบายอันแยบยลตบตารัฐบาลจีนในสมัยนั้นโดยปล่อยให้วัดนี้เป็นวัดร้างอยู่นานร่วม 20 ปี ไม่มีการทำกิจกรรมทางศาสนาใดๆ จึงสามารถรักษาไว้ได้ ภายหลังเมื่อมีการผ่อนปรนกฎระเบียบชาวบ้านจึงกลับมาบูรณะฟื้นฟูใหม่ ภายหลังเมื่อการคมนาคมไปมาหาสู่กันสะดวกขึ้นวัดนี้จึงได้รับการช่วยเหลือทั้งในด้านเงินบริจาคและปัจจัยมากมายจากนักท่องเที่ยวชาวไทย หากมองอย่างผิวเผินเมื่อเราเดินอยู่ในชุมชนบ้านกะหล่นป่าให้ความรู้สึกคล้ายกับเราเดินอยู่ในชนบทไทยสักแห่งในภาคเหนือ ถึงแม้จะเป็นการรื้อฟื้นและปรุงแต่งขึ้นมาใหม่แต่บรรยากาศและกลิ่นอายเรายังคงสัมผัสได้อยู่

“เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” เป็นสำนวนความหมายทางประวัติศาสตร์ หมายถึง การกวาดต้อนเอาผู้คนต่างเมืองหรือต่างถิ่นให้มาอยู่ในดินแดนของตนเป็นวิธีการหนึ่งของการฟื้นฟูหรือสร้างอาณาจักร สมัยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองคนไทยก็เคยถูกกวาดต้อนไปอยู่ที่หงสาวดีและมณฑลเย่เป็นจำนวนมาก เรียกกันว่าพวก โยเดีย คือพวกที่มาจากอยุธยา ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้ทรงปลดปล่อยอาณาจักรล้านนาให้เป็นอิสระจากพม่าและได้โปรดเกล้าให้พระเจ้ากาวิละเจ้าเมืองเชียงใหม่และเจ้าฟ้าเมืองน่านเวลานั้นยกกองทัพใหญ่ไปตีเมืองชายแดนต่างๆ เช่น เมืองเชียงตุง ของไตจีน เชียงรุ่งของไตลื้อ เมืองพน เมืองยองแห่งสิบสองปันนาและกวาดต้อนเอาผู้คนมาไว้ที่เชียงใหม่ เชียงราย พะเยาและน่านเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันจึงมีชุมชนไตลื้อสืบทอดสายเลือดและวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดทางภาคเหนือของไทย นั่นเป็นตัวอย่างการอพยพระลอกหนึ่งของชาวไตลื้อญาติทางสายเลือดของคนไทย

ธัญญาศัยไมตรีที่มีต่อแขกของชาวไตลื้อนับว่าสูงยิ่งเช่นเดียวกับคนไทย ผมแวะขึ้นไปพูดคุยบนบ้านหลังหนึ่งตามคำชักชวนของเจ้าของบ้านที่เป็นหญิงวัยเลขกลางคนในหมู่บ้านกะหล่นป่า เราพูดคุยกันด้วยบทสนทนาง่ายๆ สำเนียงคล้ายภาษาเหนือหรืออีสานสามารถสื่อสารเข้าใจกันได้เกิน 60 เปอร์เซ็นต์ คำพูดที่สะดุดหู เช่น “มีลูกสองโต” “เฮ็ดการ” บ้านเรือนของไตลื้อมีห้องรับแขกขนาดใหญ่จัดว่าเป็นห้องที่สำคัญที่สุดในบ้าน มีไว้สำหรับต้อนรับแขกทำกิจกรรมต่างๆ และเป็นห้องนอนของแขก ส่วนห้องนอนของตนเป็นเพียงห้องเล็กๆ ไม่พิถีพิถันพอได้ทุกหัวนอน

ไม่ได้มีเพียงแต่ไตลื้อ สิบสองปันนายังมีคนเชื้อสายไทหรือไตอีกหลายกลุ่ม เช่น ไตจ้วง ไตดำ ไตเมา ไตชาย ไตหย่า ไตลาย แซ่ไต ฯลฯ แต่กลุ่มเหล่านั้นเป็นกลุ่มเล็กๆ เมื่อเทียบกับไตลื้อซึ่งมีจำนวนราว 300,000 คน ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีชนกลุ่มน้อยและชาวเขาอีกหลายเผ่าอันเป็นที่มาของคำว่าสิบสองปันนาคืออาณาจักรของชนกลุ่มน้อย

เมื่อดวงอาทิตย์เริ่มลับขอบฟ้าเรือก็ลอยลำนำพาพวกเราเขยิบเข้าไปใกล้ดินแดนสามเหลี่ยมทองคำ ทุกขณะ ผมพาตัวเองออกมานอกห้องโดยสารของลำเรือเพื่อสัมผัสกับแสงสุดท้ายแห่งวัน ผั่งซ้ายแม่น้ำโขงเป็นดินแดนของลาวแต่จีนมาทำสัญญาเช่าไว้ 99 ปี และสร้างเป็นคาสีโนขนาดใหญ่เปิดไฟสว่างไสวเพื่อเชิญชวนลูกค้า ผั่งตรงข้ามเป็นดินแดนของเมียนมามีแม่น้ำสายน้อยๆ สายหนึ่งชื่อแม่น้ำฮวกไหลจากเมืองเชียงตุงมาลงแม่น้ำโขงตรงบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ เรียกกันว่า สบฮวก บริเวณสบฮวกในฝั่งเมียนมามีคาสีโนขนาดใหญ่ไม่น้อยหน้ากันแต่ที่นั่นเป็นการสัมปทานโดยนักการเมืองไทย ดินแดนสามเหลี่ยมทองคำในปัจจุบันถูกผันให้เป็นแหล่งชดของของนักพนันทุกสัญชาติ

ในเหลี่ยมของฝั่งไทยมีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ประดิษฐานอยู่ตรงปลายเหนือสุดของแดนสยาม สื่อสัญญาณให้รู้ว่าเราได้มาถึงดินแดนแห่งพุทธภูมิแล้ว พระพุทธรูปมีพระพักตร์ที่อ่อนช้อยงดงาม มีมุมเหมือนแล้วย่อมมีมุมที่ต่าง วัดหลวงเมืองลื้อ เป็นวัดขนาดใหญ่ถอดแบบจำลองมาจากวัดในภาคกลางของไทยทางการจีนปลูกสร้างไว้ใกล้ใจกลางเมืองเชียงรุ่ง มองในภาพรวมเหมือนกับเป็นจิตรกรรมตัวหนึ่งในการสร้างบ้านแปงเมืองเชียงรุ่งยุคใหม่ จุดสนใจอยู่ที่พระพุทธรูปปางห้ามญาติองค์ใหญ่ที่ประทับยืนเด่นเป็นสง่าอยู่ที่เชิงผา วัดเพิ่งจัดสร้างแล้วเสร็จมีการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ มีรถไฟฟ้ารับส่งนำชมทั่วบริเวณ โบสถ์ วิหารถูกสร้างอย่างยิ่งใหญ่อลังการแต่ขาดความประณีต นักวิชาการบางรายถึงกับออกปากว่าเป็นเพียงภาพลวงตาหาได้สร้างจากจิตวิญญาณหรือความศรัทธาแต่อย่างใด กระนั้นก็ยังมีย่านท่องเที่ยวรวมอยู่ไม่ขาดสาย ผู้บริจจาคายในอุโบสถมีพานบายศรีและเงินบาทไทยเป็นจำนวนมาก ข้อมูลอีกด้านพบว่า แคว้นสิบสองปันนาถูกดัดแปลงวางตำแหน่งให้เป็นมินิสยาม (Mini Siam) สำหรับคนจีนเพราะในแต่ละปีมีคนจีนจำนวนมากหลั่งไหลมาเที่ยวประเทศไทยผันแปรตามฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นของจีน เป็นเสมือนดินแดนหน้าด่านที่คอยกักกันคนจีนไม่ให้ออกนอกประเทศจึงสร้างวัดวาอารามแบบไทยและอนุรักษ์ชุมชนและวัฒนธรรมไว้ล่อให้คงอยู่ มีร้านขายของที่ระลึกมากมายที่นำสินค้าไทยมาวางขายให้กับนักท่องเที่ยวชาวจีน สำหรับคนไทยเองก็ปรารถนาจะมาเที่ยวเพราะอยากเห็นความเป็นอยู่ของพี่น้องร่วมสายเลือดในแผ่นดินจีนที่เราจากมาตามบันทึกในหน้าประวัติศาสตร์

ไกด์ที่ไปมาอยู่เป็นประจำให้คำจำกัดความไว้น่าฟังว่า ปัจจุบันเชียงรุ่งเปรียบเหมือนเมืองที่ถูกเนรมิต จิตรกรรมก่อสร้างถูกวางไว้แล้วอย่างเป็นระบบ ความเปลี่ยนแปลงในเชิงวัตถุและสิ่งปลูกสร้างมีให้เห็นอยู่ตลอดเวลา เราสัมผัสได้ถึงคำกล่าวนี้นี้ กล่าวคือ รอบนอกของเมืองเชียงรุ่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่กำลังขยายตัวเพื่อรองรับการรุกคืบลงด้านทิศใต้ของจีน ปัจจุบันเส้นทางหลักจากคุนหมิงผ่านเชียงรุ่งมายังเมืองเมืองล่าผ่านด่านเข้าสู่ประเทศลาวเพื่อมายังภาคเหนือของไทยในเส้นทางรถยนต์ ส่วนทางเรือจีนเป็นผู้ผูกขาดการเดินเรือเชิงพาณิชย์แต่เพียงผู้เดียวในลำน้ำโขง ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเป็นเป้าหมายและตลาดสินค้าสำคัญของจีนในอนาคต

“หนทางไม่ได้เดินเพียงสามวันหย้าก็ขึ้น ญาติพี่น้องไม่ได้ไปมาหาสู่กันก็หลงลืมสูญหาย” ผมจินตนาการถึงความหมายของประโยคนี้ในเรือล่องโขงขากลับจากเชียงรุ่ง แม้ว่าความก้าวหน้าทางด้าน

เทคโนโลยีและการคมนาคมขนส่งจะทำให้การไปมาหากันสะดวกมากขึ้นกว่าแต่ก่อน พี่น้องสามารถไปมาหาสู่กันได้ แต่ข้อกำหนดและพรหมแดนแห่งรัฐชาติก็เป็นอุปสรรคสำคัญที่กีดกันญาติพี่น้องให้แยกห่างจากกัน เอกลักษณะทางวัฒนธรรมของชาวไตลื้อในแคว้นสิบสองปันนาคือภาพสะท้อนรากเหง้าความเป็นมาอย่างชัดเจนของศิลปะและวัฒนธรรมของคนไท-ไต ที่สืบทอดกันมายาวนานจากรุ่นสู่รุ่น เป็นกระจกอีกบานที่ฉายอดีตภาพของบรรพบุรุษไทย

เรือกำลังจะเทียบท่าเชียงแสน ผมเฝ้าภาวนาในใจไม่อยากให้วันนั้นมาถึง...วันที่หยดหนึ่งของสายเลือดไทในแผ่นดินใหญ่จีน ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่งดงามของชาวไตลื้อต้องเลือนหายไปกับเมืองแม่

เดินทางหมื่นลี้เริ่มที่ก้าวแรก...จริง ๆ

ภษิตจินบทนึ่งกล่าวไว้ ผมนึกทบทวนวนไปมาหลายรอบ